

รายงานการประชุมเพื่อให้ข้อคิดเห็นต่อโครงการวิจัยเรื่อง การศึกษาความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ของ
มาตรการควบคุมการโฆษณาอาหารที่ไม่ดีต่อสุขภาพทางโทรทัศน์

วันอังคารที่ 19 ธันวาคม 2560 เวลา 09.00-12.00 น.

ณ ห้องประชุม 1 โครงการประเมินเทคโนโลยีและนโยบายด้านสุขภาพ

ชั้น 6 อาคาร 6 กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข อ.เมือง จ.นนทบุรี

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. รศ. พญ.ลัดดา เหมาะสุวรรณ	ราชวิทยาลัยกุมารแพทย์แห่งประเทศไทย และ
สมาคมกุมารแพทย์แห่งประเทศไทย
2. ศ. นพ.อนันต์นิตย์ วิสุทธิพันธ์	คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี
3. รศ. พญ.นฤมล เคนทรัพย์สุนทร	คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล
4. พญ.อรรพรรณ เอี่ยมโอภาส	สถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี
5. พญ.นภาพรณ วิริยะอุตสาหกุล	สำนักโภชนาการ กรมอนามัย
6. ดร. พญ.สายพิน โชติวิเชียร	สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ กรมอนามัย
7. ญ.สรโรจน์ สุกมลสันต์	ศูนย์วิชาการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ (คคส.)
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
8. ผศ. ญ.ดร.ยุพดี ศิริสินสุข	ศูนย์วิชาการเฝ้าระวังและพัฒนาระบบยา (กพย.)
9. นายนิพนธ์ ชินสาย	สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.)
10. ดร.กมลทิพย์ วิจิตรสุนทรกุล	สำนักโรคไม่ติดต่อ กรมควบคุมโรค
11. นางนงนุช จินดารัตนาภรณ์	สำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ
12. ผศ. ดร. ญ.มนทรัตน์ ถาวรเจริญทรัพย์	คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
13. ดร. นพ.ยศ ธีระพัฒนานนท์	โครงการประเมินเทคโนโลยีและนโยบายด้านสุขภาพ
14. นายกิตติพงษ์ อธิบุรณ์บุญ	โครงการประเมินเทคโนโลยีและนโยบายด้านสุขภาพ
15. น.ส.รักมณี บุตรชน	โครงการประเมินเทคโนโลยีและนโยบายด้านสุขภาพ
16. นายสรายุทธ ชันธะ	โครงการประเมินเทคโนโลยีและนโยบายด้านสุขภาพ
17. นสภ.เกวลิน สวัสดิ์	นิสิตเภสัชกร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เริ่มประชุมเวลา 09.00 น.

นายกิตติพงษ์ ธิบุรณ์บุญ นักวิจัย โครงการประเมินเทคโนโลยีและนโยบายด้านสุขภาพ กล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมประชุม และชี้แจงวัตถุประสงค์ของการประชุม หลังจากนั้น นายกิตติพงษ์ ธิบุรณ์บุญ นำเสนอโครงร่างการวิจัยเรื่อง การศึกษาความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ของมาตรการควบคุมการโฆษณาอาหารที่ไม่ดีต่อสุขภาพทางโทรทัศน์ (รายละเอียดดังเอกสารแนบ 1) โดยผู้เข้าร่วมประชุมให้ข้อคิดเห็นต่อประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

การทบทวนวรรณกรรมเบื้องต้น

ผู้เข้าร่วมประชุมสอบถามเกี่ยวกับรูปแบบของมาตรการควบคุมโฆษณาอาหารที่ใช้ในการศึกษาของ Cecchini และคณะ ที่ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมมาเบื้องต้น รวมถึงความแตกต่างระหว่าง microsimulation และ Markov model ผู้วิจัยชี้แจงว่า การศึกษาของ Cecchini และคณะ ไม่ได้ระบุรายละเอียดของมาตรการดังกล่าวมากนัก โดยมาตรการที่ Cecchini และคณะได้ศึกษาประกอบด้วยมาตรการอื่น ๆ นอกจากมาตรการควบคุมโฆษณาอาหาร เช่น fiscal measures, food labelling, school-based intervention เป็นต้น ซึ่ง Cecchini และคณะได้ใช้ microsimulation ในการศึกษา โดยผู้วิจัยได้อธิบายโดยย่อว่า microsimulation เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลและจำลองเหตุการณ์ในระดับของบุคคล ส่วน Markov model เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลและจำลองเหตุการณ์โดยใช้ค่าเฉลี่ยของประชากรทั้งกลุ่มตัวอย่าง ในการนี้ ผู้วิจัยชี้แจงว่า สำหรับการศึกษานี้ครั้งนี้จะใช้ Markov model เนื่องจาก microsimulation เป็นวิธีการที่ยากและผู้วิจัยยังไม่มีผู้เชี่ยวชาญวิธีการนี้

ขอบเขตของการศึกษา

ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอเกี่ยวกับการให้คำจำกัดความและขอบเขตของอาหารที่ไม่ดีต่อสุขภาพ เพื่อให้มีความชัดเจนว่าอาหารประเภทไหนที่ถือว่าไม่ดีต่อสุขภาพ ซึ่งอาจจะใช้เกณฑ์มาตรฐานอาหาร (nutrient profile) ที่กรมอนามัยได้พัฒนาขึ้น ทั้งนี้ ผู้แทนกรมอนามัยชี้แจงว่า เกณฑ์มาตรฐานอาหารเป็นเครื่องมือแนะนำในการเลือกอาหารและเครื่องดื่มสำหรับนักเรียน โดยกำหนดอาหารที่สามารถรับประทานได้ทุกวัน วันเว้นวัน หรือไม่ควรรับประทานเลย แต่ไม่ใช่เกณฑ์ในการแบ่งอาหารที่มีประโยชน์หรืออาหารที่ไม่ดีต่อสุขภาพ

เนื่องจากแต่ละประเทศมีวิธีการควบคุมโฆษณาอาหารที่แตกต่างกัน เช่น บางประเทศมีการห้ามโฆษณา หรือบางประเทศมีการกำหนดระยะเวลาโฆษณา เป็นต้น ผู้เข้าร่วมประชุมจึงสอบถามเกี่ยวกับขอบเขตของมาตรการควบคุมโฆษณาอาหารที่ผู้วิจัยจะเลือกใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยชี้แจงว่า เนื่องด้วยข้อมูลด้านประสิทธิผลของมาตรการควบคุมโฆษณาอาหาร ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะใช้วิธีการห้ามการโฆษณา (total ban) ในการศึกษานี้ โดยคาดว่าจะการสืบค้นข้อมูลประสิทธิผลของการห้ามโฆษณาจะสะดวกและมีข้อมูลมากกว่าวิธีการอื่น ๆ เช่น การกำหนดระยะเวลา การจำกัดกลุ่มเป้าหมาย หรือประเภทของโฆษณา เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้เข้าร่วมประชุมได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับผลกระทบของการโฆษณา เนื่องจากการโฆษณามีปัจจัยและตัวกลางที่หลากหลายก่อนที่จะส่งผลต่อพฤติกรรมการกินของเด็ก เพราะฉะนั้น จึงควรกำหนดขอบเขตของมาตรการควบคุมโฆษณาอาหารให้ชัดเจน ซึ่งหากพิจารณาปัจจัยและตัวกลางเหล่านี้อาจจะทำให้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปลี่ยนแปลงได้

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะน้ำหนักเกินและอ้วนมีด้วยกันหลายปัจจัย ซึ่งอาจจะประกอบด้วย 1. ประเภทของสินค้าที่มีความสัมพันธ์ต่อภาวะน้ำหนักเกินและอ้วน 2. ลักษณะของโฆษณาที่มีกลุ่มเป้าหมายเป็นเด็ก การสื่อสารที่เข้าใจง่าย การใช้ภาพประกอบและการ์ตูน 3. เวลาในการโฆษณา และ 4. ประเภทของรายการโทรทัศน์ที่โฆษณา เช่น รายการสำหรับเด็ก ซึ่งควรมีการทบทวนวรรณกรรมเพื่อหาความสัมพันธ์รวมถึงการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับประเทศที่มีการใช้มาตรการควบคุมการโฆษณาอาหารและลักษณะของมาตรการที่ใช้ ผู้เข้าร่วมประชุมจึงเสนอให้ศึกษามาตรการอื่น ๆ ร่วมกับมาตรการควบคุมการโฆษณาอาหาร เช่น มาตรการควบคุมการตลาดในโรงเรียนหรือ school-based program ซึ่งจะทำให้ได้มุมมองที่แตกต่างกันและเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่หลากหลายต่อประเทศ

นอกจากนี้ ผู้เข้าร่วมประชุมให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับต้นทุนของมาตรการควบคุมโฆษณาอาหาร ซึ่งเป็นต้นทุนที่อาจจะสืบค้นข้อมูลค่อนข้างยาก โดยผู้เข้าร่วมประชุมเห็นว่า การศึกษานี้ น่าจะเป็นการนำร่องการศึกษาเกี่ยวกับต้นทุนที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนมาตรการนี้ ซึ่งต้นทุนอาจจะเกิดขึ้นจากการดำเนินงานของหลายภาคส่วน เช่น กรมอนามัย สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) หรือ สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) เป็นต้น

อีกทั้ง ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอให้พิจารณาความเหมาะสมเกี่ยวกับการกำเนิดโรคในวัยผู้ใหญ่ที่อายุ 30-34 ปี ที่เป็นผลจากภาวะน้ำหนักเกินหรืออ้วน เนื่องจากการกำเนิดโรคสามารถพบได้ในวัยเด็กเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะโรคเบาหวานชนิดที่ 2 ที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในเด็กอายุที่น้อยลงเรื่อย ๆ

การกำหนดค่า BMI

การศึกษานี้ได้รับอนุญาตให้ใช้แบบจำลองที่พัฒนาโดย Jonathan C Sirisuth ซึ่งได้ศึกษาต้นทุนการเจ็บป่วย (cost of illness) ของประชากรไทยที่มีภาวะน้ำหนักเกินและอ้วน โดยแบ่งกลุ่ม BMI ออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ BMI น้อยกว่า 25 คือ ประชากรทั่วไป BMI ระหว่าง 25-30 คือ ประชากรที่มีภาวะน้ำหนักเกิน และ BMI มากกว่า 30 คือ ประชากรที่อ้วน ซึ่งการศึกษานี้ใช้ข้อมูลของประชากรไทยและศึกษาในปี พ.ศ. 2559 อย่างไรก็ตาม ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอให้ใช้ BMI ในการศึกษาดังนี้ BMI ต่ำกว่า 23 ถือว่าอยู่ระดับมาตรฐาน BMI ระหว่าง 23-25 ถือว่าเป็นภาวะน้ำหนักเกิน และ BMI มากกว่า 25 ถือว่าอ้วน ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่กระทรวงสาธารณสุขใช้ และได้มีการแนะนำใน Asia-Pacific perspective: redefining obesity and its treatment ปี 2000 โดย WHO ทั้งนี้ ผู้วิจัยชี้แจงว่า ถ้าหากมีการเปลี่ยนแปลงค่า BMI จะต้องมีการทบทวนวรรณกรรมเพิ่มเติมเกี่ยวกับค่าความเสี่ยงสัมพัทธ์ (relative risk; RR) สำหรับแต่ละค่า BMI เพื่อใช้ในการคำนวณความเสี่ยงต่อการเกิดโรคในแบบจำลองดังกล่าว

ความสำคัญของการศึกษาและความเชื่อมโยงกับนโยบายสาธารณะ

ผู้วิจัยสอบถามที่ประชุมถึงความสำคัญในการศึกษาความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ของมาตรการควบคุมโฆษณาอาหาร เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่า การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบเพื่อสืบค้นข้อมูลประสิทธิผลของมาตรการดังกล่าวอาจจะเพียงพอ ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมเบื้องต้นพบว่า มาตรการนี้มีต้นทุนค่อนข้างน้อยทำให้ต้นทุนประสิทธิผลส่วนเพิ่ม (incremental cost-effectiveness ratio; ICER) มีแนวโน้มที่จะมีค่า

น้อยและมีความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ อีกทั้ง ผู้เข้าร่วมประชุมเห็นพ้องว่า การศึกษาส่วนใหญ่ที่มีในต่างประเทศใช้ข้อสันนิษฐาน (assumption) เกี่ยวกับประสิทธิผลของมาตรการควบคุมโภชนาอาหารและข้อมูลอื่น ๆ เนื่องจากมีข้อมูลค่อนข้างจำกัดและผลของมาตรการควบคุมโภชนาอาหารต่อ BMI ที่เปลี่ยนแปลงอาจจะไม่ชัดเจน หรือไม่สามารถสรุปได้ว่า BMI มีการเปลี่ยนแปลงตลอดชีวิตหรือระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น อีกทั้ง ผู้เข้าร่วมประชุมกล่าวถึงการศึกษาในต่างประเทศเกี่ยวกับต้นทุนประสิทธิผล (cost-effectiveness) ของมาตรการต่าง ๆ เช่น มาตรการด้านราคา มาตรการด้านภาษี มาตรการด้านการตลาด เป็นต้น โดยไม่ศึกษา มาตรการด้านการโฆษณา เนื่องจากการวัดประสิทธิผลของมาตรการนี้ทำได้ยากและมีผลกระทบน้อยกว่า มาตรการอื่น ๆ

อย่างไรก็ตาม ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอเพิ่มเติมว่า ควรมีการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับ ประสิทธิภาพของมาตรการทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันภาวะน้ำหนักเกินและอ้วนในเด็ก เพื่อสืบค้นข้อมูลที่มีอยู่และมีความน่าเชื่อถือก่อนการประเมินความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ ถ้าหากข้อมูลไม่ครบถ้วนหรือมีอยู่อย่าง จำกัด การศึกษานี้จะต้องใช้ข้อสันนิษฐานและระบุให้ครบถ้วน ซึ่งการใช้ข้อสันนิษฐานในการศึกษาอาจจะ ส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือได้

นอกจากนี้ ผู้เข้าร่วมประชุมให้ความเห็นว่า ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายของมาตรการควบคุมโภชนา อาหารในประเทศไทยอาจจะมีกระบวนการที่ยาวนาน ขณะที่ประกาศเกี่ยวกับการควบคุมโภชนาอาหารได้ร่าง โดย กสทช. ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 แต่ปัจจุบันยังไม่มีมีการประกาศใช้นโยบายนี้อย่างเป็นทางการ อาจเนื่องด้วยผู้ กำหนดนโยบายยังมีข้อมูลด้านวิชาการประกอบการตัดสินใจไม่เพียงพอ การศึกษานี้คาดว่าจะป็นหลักฐาน ทางวิชาการชิ้นหนึ่งในการขับเคลื่อนการใช้ประกาศดังกล่าวได้ อย่างไรก็ตาม ผู้เข้าร่วมประชุมให้ความเห็น เพิ่มเติมว่า ปัจจุบันเด็กดูโทรทัศน์น้อยลง ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้อินเทอร์เน็ตหรือเสฟสื่อต่าง ๆ ผ่าน social media จึงควรพิจารณาประโยชน์ของการศึกษานี้ต่อผลกระทบเชิงนโยบายในการขับเคลื่อนการควบคุมโภชนาอาหาร ทางโทรทัศน์

ปิดประชุมเวลา 12.00 น.

นายสรายุทธ ชันธะ
ผู้สรุปประชุม

นายกิตติพงษ์ ธิบุรณ์บุญ
ผู้ตรวจสรุปประชุม